

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2024. № 8.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.8.10>

УДК 330.3; 332

О. О. Королович,

к. е. н., доцент кафедри обліку і оподаткування та маркетингу,

Мукачівський державний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5878-0925>

Н. С. Ліба,

д. е. н., професор кафедри обліку і оподаткування та маркетингу,

Мукачівський державний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7053-8859>

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ГІРСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ

O. Korolovych,

PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Accounting, Taxation and Marketing, Mukachevo State University

N. Liba,

Doctor of Economic Sciences, Professor of the Department of Accounting, Taxation and Marketing, Mukachevo State University

ECONOMIC DIVERSIFICATION OF MOUNTAIN AREAS: MODERN APPROACHES

Питання диверсифікації економіки гірських територій набувають дедалі більшої актуальності. Це зумовлено специфічними умовами, в яких існують гірські населені пункти: складний рельєф, віддаленість від основних економічних центрів, моно-профільність та ускладнені умови розвитку локальних економік. Дане дослідження спрямоване на ідентифікацію та комплексний аналіз сучасних підходів до диверсифікації економіки таких територій. Дослідження показало, що кожен гірський населений пункт має унікальні характеристики, які вимагають індивідуального підходу до диверсифікації економіки. Такий підхід повинен враховувати специфіку території, зокрема географічне розташування, наявні природні ресурси, людський капітал, культурну спадщину та поточні соціально-економічні умови. Дослідження підтверджує, що хоча існують загальні напрямки диверсифікації економіки гірських територій (розвиток туризму, підтримка місцевого підприємництва, ефективне використання місцевих ресурсів, інвестиції в людський капітал та інфраструктуру), їх реалізація повинна бути адаптована до особливостей кожного регіону. Важливо зазначити, що спроба механічно скопіювати успішний досвід диверсифікації з іншої території без урахування місцевої специфіки може призвести до неефективного використання ресурсів та низки негативних наслідків (серед яких економічні збитки для інвесторів та місцевого бюджету, зростання безробіття, бідності та соціальної напруженості, забруднення навколишнього середовища, втрати біорізноманіття та інші екологічні проблеми). Дослідження підтверджує, що ключовою ознакою ефективної диверсифікації економіки гірських територій є перехід від моно-профільності до багатoproфільності економіки кожного окремого населеного пункту. Це означає розвиток кількох різних секторів замість залежності від однієї галузі, що знижує ризики та забезпечує стабільне економічне зростання. Враховуючи висновки дослідження, подальші кроки у цьому напрямку полягають у визначенні та розробці ключових принципів індивідуалізованих стратегій диверсифікації економіки гірських територій, враховуючи їх унікальні особливості та потенціал.

The issue of diversifying the economies of mountainous areas is currently gaining particular relevance. This is due to the specific conditions in which mountain settlements exist, including the peculiarities of the mountainous terrain, remoteness from major economic centers, the single-industry nature of their local economies, and the difficult conditions for their development. The research aims to identify and provide a general analysis of current approaches to economic diversification in these areas. The study found that each mountain settlement has unique characteristics that require an individual approach to economic diversification. This approach should consider the specifics of the area, such as geographic location, natural resources, human capital, cultural heritage, and current socio-economic conditions. It has been proven that while there are general directions for diversifying the economy of mountainous areas (tourism development, support for local entrepreneurship, utilization of local resources, investment in human capital and infrastructure), their implementation should be adapted to the specifics of each region. It has been established that attempting to replicate successful experiences from other regions can lead to inefficient use of resources and a range of negative consequences. These consequences can include economic losses for investors and the local budget, increased unemployment, poverty and social tension, environmental pollution, loss of biodiversity, and other ecological problems. It has been proven that a universal indicator of the effectiveness of an approach to diversifying the economy of mountainous areas is the transition from a single-industry to a multi-industry economy in each mountain settlement. This means that instead of relying on a single industry, the region develops several different sectors, which reduces risks and ensures stable economic growth. Based on the study's findings, further research lies in defining and developing the main principles of individualizing economic diversification strategies for mountainous areas.

Ключові слова: *гірські населені пункти, розвиток туризму, підтримка місцевого підприємництва, стратегічна ініціатива, план дій, місцева економіка.*

Keywords: *mountain settlements, tourism development, local entrepreneurship support, strategic initiative, action plan, local economy.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Питання диверсифікації економіки гірських територій набувають дедалі більшої актуальності. Це зумовлено особливими умовами, в яких існують гірські населені пункти: складний рельєф, віддаленість від основних економічних центрів та, як наслідок, ускладнений розвиток місцевих економік.

Гірські регіони часто характеризуються монопрофільною економікою, яка залежить від однієї галузі. Це робить гірські території вразливими до економічних коливань, криз та інших зовнішніх шоків. Крім того, традиційні для гірських територій галузі часто пов'язані з низьким рівнем механізації та інтенсивним використанням природних ресурсів, відтак завдають шкоди унікальним гірським екосистемам, що ставить під загрозу їх збереження та сталий розвиток.

У цьому контексті диверсифікація економіки гірських територій є невідкладним завданням, яке дозволить не лише знизити ризики, пов'язані з монопрофільністю, а й забезпечити сталий та збалансований розвиток регіону. Класично, саме диверсифікація економіки відкриває шлях до створення нових робочих місць, підвищення доходів місцевого населення та покращення якості життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Пітюлич М.М., Пауш М.М., Кудак К.М. та Куценко І. зробили вагомий внесок у дослідження диверсифікації економіки гірських територій, проаналізувавши існуючі погляди та запропонувавши власне визначення з урахуванням специфіки цих територій. Вони підкреслили важливість диверсифікації для сталого розвитку регіонів. Варто відзначити також дослідження Сакун А., Кирилова Ю., Грановської В., Колокольчикова І., Нікітенко К., Кацемір Ю., які вивчили різні підходи до диверсифікації та запропонували їх класифікацію з урахуванням особливостей гірських територій. Це сприяло кращому розумінню різноманітності стратегій та інструментів, які можуть бути використані для досягнення диверсифікації.

Незважаючи на значну кількість досліджень, багато аспектів диверсифікації економіки гірських територій залишаються недостатньо вивченими, зокрема, сучасні форми реалізації цієї стратегічної ініціативи.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є ідентифікація та загальний аналіз сучасних підходів до диверсифікації економіки гірських територій.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Авторами наголошується, що у межах дослідження явище диверсифікації економіки гірських територій розглядається як специфічний план локального територіального розвитку, який передбачає розробку комплексу довгострокових заходів зі зменшення залежності гірських населених пунктів від моно-профільності (розвитку лише однієї або обмеженої кількості галузей промисловості) через створення більш стійкої та різноманітної економічної бази.

Фактично гірські населені пункти в даному випадку є тими територіальними одиницями, щодо яких застосовується стратегія диверсифікації [4]. Це означає, що як окремі економічні системи розглядаються лише ті міста, селища міського типу, селища та сільські населені пункти, які відповідають певним критеріям.

Зокрема, в Україні (відповідно до Закону України «Про статус гірських населених пунктів в Україні» 56/95-ВР) серед таких критеріїв: 1) розташування у гірській місцевості на висоті 400 метрів і вище над рівнем моря (при цьому цей критерій релевантний як до всього, так і до частини такого населеного пункту, за умови, що на ній проживає більш як третина мешканців); 2) розташування на територіях з особливим рельєфом, що розчленований байраками, водотоками та має розміщення 50 і більше відсотків сільськогосподарських угідь у межах цього пункту на схилах нахилом 12 градусів і більше; 3) розташування на територіях з суворими кліматичними умовами.

В Швейцарії (відповідно до Федерального Закону про розвиток гірських регіонів (LRM)) серед таких критеріїв: розташування на висоті від 1000 до 2000 метрів над рівнем моря, нахил схилів, кліматичні умови та соціально-економічні фактори (які вирізняються обмеженими можливостями для розвитку економіки, високим рівнем безробіття та відтоком населення).

В Австрії не існує єдиного законодавчого визначення гірського населеного пункту, тому критерії можуть варіюватися в залежності від регіону та конкретних програм підтримки. Гірські населені пункти зазвичай визначаються на основі таких ознак: 1) розташування в Австрійських Альпах (на висоті від 500 до 1000 метрів над рівнем моря в залежності від регіону, з наявним нахилом схилів, який ускладнює сільськогосподарську діяльність та розвиток інфраструктури); 2) розташування (в долинах, ущелинах або на гірських плато), що впливає на їх клімат, доступність та економічний розвиток.

Хоча існують загальні критерії визначення гірських населених пунктів, такі як висота над рівнем моря, обмежена транспортна доступність та недостатньо розвинена інфраструктура, кожна країна має свої унікальні географічні, кліматичні та соціокультурні особливості, що впливають на розвиток таких територій.

Спільним для більшості гірських населених пунктів є те, що вони мають монопрофільні локальні економіки (орієнтовані переважно на такі галузі, як сільське або лісове господарство, або туризм) [5-6]. Ця особливість, разом з обмеженістю природних ресурсів, складними умовами для ведення господарства, географічною ізоляцією (що ускладнює доступ до ринків збуту, транспортування продукції та залучення інвестицій), сезонністю господарської діяльності (що створює проблеми з працевлаштуванням та стабільністю доходів протягом року), а також вразливістю місцевих екосистем до антропогенного впливу, зумовлює необхідність особливих підходів до економічного розвитку гірських територій [1-2; 4].

Серед сучасних підходів до диверсифікації економіки гірських населених пунктів можна виділити:

1. Підхід до диверсифікації економіки гірських населених пунктів через розвиток туризму (зокрема, екотуризму, агротуризму, культурного туризму, спортивного туризму тощо) спрямований на створення та розвиток туристичної інфраструктури та послуг, що приваблюють відвідувачів та генерують стабільні доходи для місцевої економіки. Цей комплексний підхід включає такі заходи, як [1; 3-4; 6]:

- ✓ виявлення та використання локального туристичного потенціалу (а саме дослідження природних, культурних та історичних ресурсів, визначення унікальних туристичних атракцій);
- ✓ розвитку місцевої туристичної інфраструктури (а саме готелів, ресторанів, туристичних маршрутів, інформаційних центрів, рекреаційних зон);
- ✓ створення та просування місцевих туристичних продуктів (а саме унікальних туристичних маршрутів, екскурсій, фестивалів, майстер-класів, що відображають місцеву культуру та традиції);
- ✓ підвищення якості локальних туристичних послуг (через навчання персоналу, впровадження стандартів якості, забезпечення комфорту та безпеки туристів).

Більш детально комплекс заходів з диверсифікації економіки гірських населених пунктів через розвиток туризму представлений в табл. 1.

2. Підхід до диверсифікації економіки гірських населених пунктів через підтримку місцевого підприємництва спрямований на створення сприятливого середовища для розвитку бізнесу, який використовує місцеві ресурси, традиції та знання. Метою є створення робочих місць, збільшення доходів місцевого населення та підвищення конкурентоспроможності території.

Таблиця 1 - Комплекс заходів з диверсифікації економіки гірських населених пунктів через розвиток туризму

Комплекси заходів з диверсифікації економіки	Базис для розробки заходів з диверсифікації економіки	Особливості розробки заходів з диверсифікації економіки
Виявлення та використання локального туристичного потенціалу	Ідентифікація та оцінка природних ландшафтів, гір, річок, озер, водоспадів, печер, флори та фауни.	Розробка дій із збереження та сталого використання природних ресурсів для туристичних цілей.
	Визначення та збереження історичних пам'яток, традиційних ремесел, народних звичаїв, фестивалів та свят	Створення музеїв, етнографічних центрів, організація культурних заходів
	Виявлення та просування унікальних місцевих страв, напоїв та продукції.	Організація гастрономічних турів, ярмарків та фестивалів
Розвиток місцевої туристичної інфраструктури	Будівництво та модернізація готелів, мотелів, гостьових будинків, кемпінгів, будиночків на деревах тощо	Створення інфраструктурних об'єктів для задоволення потреб різних категорій туристів
	Створення закладів харчування, що пропонують місцеву кухню та страви, адаптовані до смаків туристів	Забезпечення різноманітності, якості та безпеки продуктів харчування.
	Покращення доріг, мостів, стежок, будівництво підйомників, організація прокату велосипедів та іншого спорядження.	Забезпечення доступності та безпеки транспортної інфраструктури.
Створення та просування локальних туристичних продуктів	Розробка пішохідних та велосипедних маршрутів, організація спостереження за птахами, фотосафарі, екологічних екскурсій	Розробка та маркування екологічних стежок різної складності, враховуючи особливості та ландшафти регіону.
	Створення програм відвідування ферм, дегустації місцевих продуктів, участі у сільськогосподарських роботах	Вибір ферм, які готові приймати туристів та мають цікаві пропозиції
	Організація екскурсій до історичних пам'яток, музеїв, проведення майстер-класів з традиційних ремесел, участь у фестивалях та святах.	Ідентифікація та реставрація історичних пам'яток, створення музеїв та виставок
	Розвиток гірськолижних курортів, організація походів та інших активностей.	Розвиток гірськолижної інфраструктури (підйомники, траси, пункти прокату спорядження).

Джерело: сформовано на основі [1; 3-4; 6-7]

Цей комплексний підхід включає такі заходи [1; 5-6]:

- ✓ створення кооперативів та інших форм об'єднання місцевих виробників задля сприяння їх співпраці та спільній діяльності;
- ✓ підтримка розвитку місцевих брендів, за умови, що вони відображають місцеву ідентичність та якість продукції;
- ✓ розвиток інфраструктури підтримки бізнесу (через створення бізнес-інкубаторів, консультаційних центрів, навчальних програм для підприємців);
- ✓ залучення інвестицій для розвитку місцевого бізнесу, створення нових робочих місць та модернізації виробництва;
- ✓ підтримка традиційних ремесел та крафтових виробництв.

Більш детально комплекс заходів з диверсифікації економіки гірських населених пунктів через підтримку місцевого підприємництва представлений в табл. 2.

3. Підхід до диверсифікації економіки гірських населених пунктів через використання місцевих ресурсів спрямований на створення нових галузей економіки, таких як відновлювальна енергетика, переробка місцевої сировини та сталий розвиток лісового господарства. Метою є збільшення зайнятості, підвищення добробуту місцевого населення та забезпечення сталого та ефективного використання природних, людських та культурних ресурсів території. Цей підхід включає [2-3; 6]:

- ✓ створення плану дій, який визначає пріоритетні напрямки використання ресурсів;
- ✓ пошук інвесторів, зацікавлених у розвитку проєктів, пов'язаних з використанням місцевих ресурсів;
- ✓ запуск виробництв, що використовують місцеву сировину;
- ✓ забезпечення сталого використання ресурсів.

Таблиця 2 - Комплекс заходів з диверсифікації економіки гірських населених пунктів через підтримку місцевого підприємництва

Комплекси заходів з диверсифікації економіки	Базис для розробки заходів з диверсифікації економіки	Особливості розробки заходів з диверсифікації економіки
Створення кооперативів та інших форм об'єднання місцевих виробників	Сприяння створенню кооперативів для спільного використання ресурсів, збуту продукції та підвищення ефективності виробництва. Підтримка інших форм об'єднання, таких як асоціації, гільдії, кластери, що сприяють обміну досвідом, інформацією та ресурсами між підприємствами.	Це дозволяє малим виробникам гірських населених пунктів об'єднати зусилля та конкурувати на ринку.
Підтримка розвитку місцевих брендів	Розробка та впровадження маркетингових стратегій для просування місцевих брендів, що підкреслюють їх унікальність та якість. Створення системи сертифікації місцевої продукції для гарантування її якості та походження.	Це дозволяє малим виробникам гірських населених пунктів об'єднати зусилля у просуванні продукції на ринках
Розвиток місцевої інфраструктури підтримки бізнесу	Створення об'єктів, що надають місцевим підприємцям доступ до приміщень, обладнання, консультацій та інших ресурсів розвитку бізнесу. Розвиток інфраструктури зберігання та переробки місцевої продукції. Організація консультаційних служб та навчальних програм для підприємців з питань бізнес-планування, маркетингу, фінансів, управління.	Створення платформ що забезпечать розвиток та доступ місцевих виробників до ширшої аудиторії покупців, дозволяють додану вартість продукції
Залучення інвестицій у місцеву економіку	Пошук інвесторів, зацікавлених у розвитку місцевого підприємництва (через участь місцевої влади у інвестиційних форумах, презентаціях та інших заходах). Участь у програмах підтримки малого та середнього бізнесу, що надають фінансову та консультаційну допомогу.	Створення платформ що забезпечать залучення інвестицій для залучення інвестицій.
Підтримка традиційних ремесел та крафтових виробництв	Збереження та розвиток унікальних знань та навичок місцевих майстрів через організацію майстер-класів, навчання молоді, створення музеїв та виставок народних ремесел. Створення умов для продажу продукції крафтових виробників через спеціалізовані магазини, онлайн-платформи та інші канали збуту.	Підтримка розвитку виробництв, що використовують місцеву сировину та традиційні технології

Джерело: сформовано на основі [1; 5-6]

Більш детально комплекс заходів з диверсифікації економіки гірських населених пунктів через використання місцевих ресурсів представлений в табл. 3.

Таблиця 3 - Комплекс заходів з диверсифікації економіки гірських населених пунктів через використання місцевих ресурсів

Комплекси заходів з диверсифікації економіки	Базис для розробки заходів з диверсифікації економіки	Особливості розробки заходів з диверсифікації економіки
Створення плану дій	Визначення пріоритетних напрямків використання ресурсів,	Спрямовані на підтримку потенціалу території, потреб місцевого населення та ринкових можливостей
Пошук інвесторів	Залучення інвестицій для реалізації проєктів з використанням місцевих ресурсів.	Спрямовані на залучення як місцевих підприємців, так і іноземних інвесторів, що зацікавлені у сталому розвитку гірського населеного пункту та у використанні місцевих ресурсів для виробничих цілей.
Запуск виробництв	Створення нових підприємств, які використовуватимуть місцеву сировину та забезпечуватимуть робочі місця	Спрямовані на стимулювання проєктів з розвитку відновлювальної енергетики, екотуризму, виробництва органічної продукції та ремесел
Забезпечення сталого використання ресурсів	Впровадження екологічних технологій, моніторинг стану довкілля та контроль за дотриманням екологічних норм	

Джерело: сформовано на основі [2-3: 6]

4. Підхід до диверсифікації економіки гірських населених пунктів через інвестиції в людський капітал спрямований на підвищення рівня освіти, кваліфікації та навичок місцевого населення. Метою є формування пулу висококваліфікованої робочої сили, здатної забезпечити розвиток нових галузей економіки та підвищити конкурентоспроможність регіону. Цей підхід включає:

- ✓ покращення рівня місцевої освіти та кваліфікації робочої сили [2-3];
- ✓ залучення та утримання молоді (спрямовані на створення привабливих умов для життя та роботи молоді, підтримку молодіжного підприємництва, розвиток молодіжної інфраструктури);
- ✓ фінансування досліджень, спрямованих на вирішення проблем гірських територій (через підтримку наукових досліджень у галузях, що є актуальними для території);
- ✓ залучення науковців до співпраці з місцевим бізнесом та громадами.

Більш детально комплекс заходів з диверсифікації економіки гірських населених пунктів через інвестиції в людський капітал представлений в табл. 4.

Таблиця 4 - Комплекс заходів з диверсифікації економіки гірських населених пунктів через інвестиції в людський капітал

Комплекси заходів з диверсифікації економіки	Базис для розробки заходів з диверсифікації економіки	Особливості розробки заходів з диверсифікації економіки
Підвищення рівня освіти та кваліфікації робочої сили	Модернізація навчальних закладів, впровадження сучасних освітніх програм та залучення кваліфікованих педагогів	Спрямовані на підготовку висококваліфікованих фахівців, здатних працювати в нових галузях економіки
	Підвищення кваліфікації місцевого населення через різноманітні програми навчання та стажування дозволить залучити інвестиції та створити нові робочі місця	Спрямовані на створення стимулів для навчання та підвищення кваліфікації
Залучення та утримання молоді	Створення привабливих умов для життя та роботи молоді в гірських регіонах, підтримка молодіжного підприємництва, розвиток молодіжної інфраструктури	Спрямовані на створення можливостей для навчання, розвитку та кар'єрного зростання молодих кадрів
Фінансування досліджень	Фінансування досліджень, спрямованих на розв'язання проблем гірських територій.	Спрямовані на розвиток інноваційних технологій та продуктів. Спрямовані на створення платформ для обміну знаннями та досвідом між науковцями, підприємцями та місцевими громадами.
Підтримка наукових досліджень	Створення грантових програм, конкурсів для підтримки наукових проєктів, спрямованих на розв'язання проблем гірських територій. Залучення наукових установ та університетів до співпраці з місцевим бізнесом, громадами для практичного застосування результатів досліджень.	

Джерело: сформовано на основі [2; 3; 5-6]

Зазначимо, що інвестиції в людський капітал є ефективними, якщо дозволяють створити основу для сталого розвитку гірських населених пунктів.

5. Підхід до диверсифікації економіки гірських населених пунктів через розвиток інфраструктури спрямований на створення та покращення транспортних мереж, комунікаційних систем, енергетичної інфраструктури та соціальних об'єктів. Метою є підвищення доступності та привабливості регіону для інвесторів, туристів та місцевого населення.

Цей підхід включає [3; 5-6]:

- ✓ покращення стану доріг, мостів, тунелів для забезпечення кращого сполучення з іншими регіонами;
- ✓ розширення доступу до інтернету для впровадження сучасних комунікаційних технологій, підтримка розвитку електронної комерції та залучення ІТ-компаній.;
- ✓ будівництво нових та модернізація наявних енергетичних об'єктів, розвиток відновлювальної енергетики, підвищення енергоефективності будівель та підприємств тощо.

Враховуючи комплексність окреслених вище підходів до диверсифікації економіки гірських територій, зазначимо, що кожен з них не лише є складним та багатограним, але й не має універсальних рішень. Разом з тим щодо кожної території релевантна універсальна ознака ефективності підходу до диверсифікації, яку визначає перехід від моно-профільності до багатoproфільності економіки кожного окремого гірського населеного пункту.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Дослідження виявило, що кожен гірський населений пункт має унікальні характеристики, які вимагають індивідуального підходу до диверсифікації економіки. Цей підхід повинен враховувати специфіку території, таку як географічне розташування, природні ресурси, людський капітал, культурну спадщину та поточні соціально-економічні умови. Зміст окресленого положення дозволив сформулювати ряд наступних висновків:

1. Хоча існують загальні напрямки диверсифікації економіки гірських територій (розвиток туризму, підтримка місцевого підприємництва, використання місцевих ресурсів, інвестиції в людський капітал та інфраструктуру), їх реалізація має бути адаптована до специфіки кожного регіону.
2. Спроба бездумно скопіювати успішний досвід з іншої території може призвести до неефективного використання ресурсів та цілого ряду інших негативних наслідків (серед яких економічні збитки для інвесторів та місцевого бюджету, зростання безробіття, бідності та соціальної

напруженості, забруднення навколишнього середовища, втрати біорізноманіття та інші екологічні проблеми).

3. Універсальною ознакою ефективності підходу до диверсифікації економіки гірських територій є перехід від моно-профільності до багатoproфільності економіки кожного окремого гірського населеного пункту. Це означає, що замість залежності від однієї галузі, регіон розвиває кілька різних секторів, що дозволяє знизити ризики та забезпечити стабільність економічного зростання.

Враховуючи висновки дослідження, подальші кроки у цьому напрямку полягають у визначенні та розробці ключових принципів індивідуалізованих стратегій диверсифікації економіки гірських територій, враховуючи їх унікальні особливості та потенціал. Це дозволить створити ефективні та адаптовані до місцевих умов підходи, які забезпечать сталий розвиток гірських регіонів.

Література

1. Кудак К.М. Просторова диверсифікація гірських територій: проблеми та перспективи розвитку. Ефективна Економіка. 2024. № 2. <https://nauka.com.ua/index.php/ee/article/view/3102> (дата звернення: 29.06.2024).
2. Куценко І. Диверсифікація галузей сільського господарства в Україні: можливості та загрози. Ефективна Економіка. 2014. № 7, URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3220> (дата звернення: 20.01.2024).
3. Ломоносова О. Е. Диверсифікація як економічна категорія і як поняття. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2020. № 33. Ч. 2. С.7-15.
4. Metelenko N., Khrapkina V., Oviechkina O., Shapurov O. Rudych O., Polyvariance of vector formation of sustainable development of metallurgical enterprises, Amazonia Investiga. 2022. Vol. 11. 55. P. 69-79.
5. Пітюлич, М. М., & Пауш, М. М. Диверсифікація економіки гірських територій і політика зайнятості населення. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка. 2014. № 2. с. 254-259.
6. Sakun, A., Kyrylov, Y., Hranovska, V., Kolokolchikova, I., Nikitenko, K., & Katsemir, Y. Regional Diversification of Rural Territories with Limited Spatial

Location of Green Tourism Objects. *Journal of Environmental Accounting and Management*. 2020. № 8(4) P. 351-363.

7. Церклевич В., Діль А., Блаута А., Діль М. Інноваційні компоненти стратегії просування ресторану регіональної кухні Поділля: кейс «Ресторації Шпігеля». *Трансформаційна економіка*. 2023. № 3(03). С. 61–69.

References

1. Kudak, K.M. (2024), "Spatial diversification of mountain areas: problems and development prospects", *Efektivna Ekonomika*, vol. 2, [Online], available at: <https://nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/3102> (Accessed 29.06.2024).
2. Kutsenko, I. (2014), "Diversification of agricultural industries in Ukraine: opportunities and threats", *Efektivna Ekonomika*, vol. 7, [Online], available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3220> (Accessed 20.01.2024).
3. Lomonosova, O. E. (2020), "Diversification as an economic category and as a concept", *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu. Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*, vol. 33. no. 2, pp. 7-15.
4. Metelenko, N., Khrapkina, V., Oviechkina, O., Shapurov, O. and Rudych, O., (2022), "Polyvariance of vector formation of sustainable development of metallurgical enterprises", *Amazonia Investiga*. 2022. Vol. 11, Issue 55. P. 69-79.
5. Pityulych, M.M. and Paush, M.M. (2014), "Diversification of the economy of mountain areas and employment policy", *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho universytetu. Seriya: Ekonomika*, vol. 2. pp. 254-259.
6. Sakun, A., Kyrylov, Y., Hranovska, V., Kolokolchukova, I., Nikitenko, K. and Katsevir, Y. (2020), "Regional Diversification of Rural Territories with Limited Spatial Location of Green Tourism Objects", *Journal of Environmental Accounting and Management*, vol. 8(4), pp. 351-363.
7. Tserklevych, V., Dil, A., Blauta, A. and Dil, M. (2023), "Innovative components of promotion strategies of Podillia regional cuisine restaurant: the case of Spiegel's Restaurants", *Transformatsiyna ekonomika*, vol. (3 (03), pp. 61-69.

Стаття надійшла до редакції 27.07.2024 р.